

K počátkům Státního archeologického ústavu: Addenda et corrigenda

Miloš Hlava

1. ÚVODEM...

Je známou pravdou, že jakýkoliv text přestává být aktuální v okamžiku svého odevzdání do tisku, resp. po provedení předtiskové korektury. Právě tento osud potkal článek o počátcích Státního archeologického ústavu, zveřejněný v předchozím čísle tohoto časopisu (*Hlava 2021*). Třebaže jsem v jeho úvodu konstatoval, že je výsledkem studia pramenů rozptýlených (a identifikovaných) v řadě archivních fondů několika institucí a že v budoucnu bude nepochybně možné upřesnit, resp. pozměnit nastíněný sled událostí i jejich vzájemné vztahy/vazby (*Hlava 2021*, 499), netušil jsem, že k tomu dojde vskutku velmi záhy.

V předposlední srpnový den roku 2021 – v době, kdy inkriminovaný článek již prošel předtiskovou korekturou – jsem objevil v Národním archivu ve specifické části fondu Ministerstvo školství a kultury úřední spis věnovaný jmenování Lubora Niederla ředitelem Státního archeologického ústavu v roce 1920. Interní záznamy, které jsou součástí tohoto spisu, umožňují výrazně upřesnit chronologii událostí, které provázely konstituování nové instituce, a také významně přispívají do diskuse o přesném datu vzniku Státního archeologického ústavu (srv. *Hlava 2021*, 515–516) – přesvědčivě z nichž totiž (mimo jiné) vyplývá, jakou událost považovali na ministerstvu školství a národní osvěty za rozhodující konstitutivní okamžik, datum pomyslného zrodu nové instituce.

To ale nebylo vše. Ve zmíněném článku jsem důsledně uváděl, které ze spisů, jež se týkají vzniku a počátků Státního archeologického ústavu, nebyly doposud archivně identifikovány, jakkoliv ze zmínek/citací v jiných pramenech/dokumentech bylo zřejmé, že musely existovat (*Hlava 2021*, 500 – pozn. 5, 505 – pozn. 17, 507 – pozn. 26, 511 – pozn. 51, 511–512 – pozn. 53). Na počátku ledna 2022 jsem dva z těchto spisů našel v jednom z kartonů fondu Zdeněk Wirth, který je uložen v Oddělení dokumentace Ústavu dějin umění AV ČR.¹ Tento fond navíc obsahuje ještě další archiválie, které s počátky Státního archeologického ústavu bezprostředně souvisejí – jde o dokumenty úřední i soukromé povahy.

Nově identifikované prameny umožňují sestavit poměrně podrobný a ve srovnání s dosavadními pokusy značně přesnější příběh zrodu Státního archeologického ústavu. Předchozí (nyní již v některých aspektech silně antikvovaný) článek se zčásti zaměřil na události spojené s působením Emanuela Šimka na ministerstvu školství a národní osvěty, k němuž bylo možné využít nové prameny (*Hlava 2021*, 500–504, obr. 1–3, tab. 1), zatímco vznik instituce byl vyličen v podstatě podle faktů a archiválií, které byly zveřejněny, resp. využity převážně již dříve (*Hlava 2021*, 504–507). Tento článek je také právě proto primárně věnován konstituování Státního archeologického ústavu, jakkoliv ani situace na ministerstvu školství a národní osvěty nezůstane na následujících stranách nepovšimnuta. Vznik Státního archeologického ústavu ostatně není možné zcela oddělit od dění, jež se tehdy odehrávalo v české archeologii. Navíc nově identifikované prameny poměrně přesvědčivě ukazují, že důležitým faktorem, který výrazně zasahoval do událostí, byl vztah mezi českými prehistoriky sdruženými neformálně kolem Lubora Niederla a ministerstvem školství a národní osvěty reprezentovaným obzvláště Zdeňkem Wirthem, již tehdy klíčovou osobou z hlediska formulování a prosazování koncepčních záměrů tohoto státního úřadu.

¹ Použité zkratky: Archiv NM – Archiv Národního muzea; archiv OAS MMP – archiv Oddělení archeologických sbírek Muzea města Prahy; OD ÚDU AV ČR – Oddělení dokumentace Ústavu dějin umění Akademie věd České republiky, v. v. i.; MÚA AV ČR – Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky, v. v. i.; NA – Národní archiv; čj. – číslo jednací; inv. č. – inventární číslo; sign. – signatura. Pravopis dobových textů (především interpunkce) byl upraven jen v nezbytných případech.

Předešleme, že v následujícím líčení se nelze vyhnout některým událostem, jež byly zmíněny v předchozím článku (Hlava 2021); pokud k nim ovšem nejsou k dispozici nová fakta, bude jejich popis omezen pouze na nezbytnou míru. Snad jen zbývá dodat, že téma počátků Státního archeologického ústavu není zpracováno detailně a rozhodně není ani badatelsky vyčerpáno. Prvořadým cílem následujících stran je totiž zpřístupnění dosud neznámých pramenů a elementární zasazení nových informací do kontextu. Ostatně konstituování Státního archeologického ústavu a prvním měsícům jeho faktické existence by bylo možné věnovat samostatnou knihu.

2. MEMORANDUM LUBORA NIEDERLA (26./28. PROSINEC 1918)

Návrh na vznik Úřadu pro ochranu pravěkých památek, signovaný Emanuelem Šimkem a Luborem Niederlem 13. listopadu 1918 (a poté schválený Františkem Drtinou, designovaným státním tajemníkem vznikajícího ministerstva školství a národní osvěty), je od svého zveřejnění na konci čtyřicátých let 20. století (Šimek 1949) obvykle považován za první krok na cestě ke konstituování Státního archeologického ústavu. Neméně tradičně je interpretován jako památkově-úřední koncepce nové instituce, v níž se odrážejí Šimkovy zkušenosti z vídeňské c. k. Centrální komise pro památkovou péči, kde působil od roku 1911. Nově identifikované prameny však svým naprostým mlčením o tomto návrhu poměrně zřetelně naznačují, že Šimkova a Niederlova společná představa z listopadu 1918 nehrála na ministerstvu školství a národní osvěty při zrození Státního archeologického ústavu podstatnou roli. Mohla však zajisté posloužit jako podnět k zformulování koncepčně odlišného návrhu sepsaného Luborem Niederlem 26. prosince 1918 (Příloha 1).² Právě tento elaborát stál totiž na počátku přímé cesty, jež vedla ke vzniku Státního archeologického ústavu. Kvalitativně šlo o značně odlišnou představu, výrazně akcentující badatelské zaměření nové instituce.

Premisou Niederlova písemně zformulovaného memoranda ze závěru roku 1918 bylo vytvoření samostatné specializované oborové instituce, jež by se stala organizačním ústředím rodící se československé archeologie – měla být tudíž cíleně vybudována s působností pro celé Československo. Šlo přitom pouze o předběžný návrh, spíše jen nástin organizačních principů a náplně činnosti. Ostatně Niederle výslovně uváděl, že „podrobný návrh organisace a práce Arch. Ústavu podal by podepsaný později, kdyby návrh jeho ministerstvem osvěty v zásadě byl přijat a on dalšími přípravnými pracemi pověřen.“ Použitá formulace zároveň poměrně zřetelně vypovídá o Niederlově snaze omezit roli ministerstva školství a národní osvěty na pouhý souhlas s předloženými principy a nepřenechat ministerským úředníkům rozhodování o podrobnostech vnitřní struktury, náplně činnosti a postavení/roli Státního archeologického ústavu v oboru.

K hlavním úkolům nové instituce mělo náležet vytvoření soupisu (archeologických) památek a provádění, resp. usměrnění terénních aktivit s ohledem na systematicky organizovaný (tj. koordinovaný) výzkum. S tím souvisel záměr podřídít Státnímu archeologickému ústavu činnost jiných institucí v případech, kdy jejich aktivity zasahovaly do archeologie – mělo jít ovšem výhradně o *státní a jiná veřejná musea*; Státní archeologický ústav si měl podržet nejen dozor nad způsoby konzervace nálezů z nových výzkumů v těchto institucích, ale také nad jejich přidělováním jednotlivým muzeím. Navíc pouze jemu mělo být vyhrazeno odborné vyhodnocení provedených výzkumů. Již v prvotní koncepční představě se objevila rovněž idea publikování významných výzkumů v periodiku vydávaném novou institucí („podle důležitosti i publikovati ve svém orgánu“). A nechybělo ani obecné právo veta při nakupech větších soukromých archeologických sbírek z veřejných prostředků.

2 Lubor Niederle v publikované zprávě o počátcích Státního archeologického ústavu uvedl, že podal „*počátkem r. 1919 ministerstvu školství memorandum*“ (Niederle 1922, 60; zdůraznil MH). Průvodní dopis k Niederlovu návrhu však nese datum 28. prosince 1918, text návrhu je datován dokonce již k 26. prosinci 1918 (viz Příloha 1). Memorandum bylo předáno Františku Drtinovi, státnímu tajemníkovi v ministerstvu školství a národní osvěty – viz rekapitulace událostí (L. Niederle; dokument není podepsán, jeho autorství je stanoveno srovnáním rukopisů), nedatováno/březen–duben 1919 (datování vyplývá z kontextu); OD ÚDU AV ČR, fond Zdeněk Wirth, karton W-A-252, sign. W-A-252/3 („podán prof. Niederlem Drtinovi“). Připomeňme, že memorandum sice sepsal Lubor Niederle, ovšem (údajně) vycházelo ze dvou samostatně zformulovaných elaborátů Albína Stockého a Karla Buchtely, které byly sloučeny v jediný celek (Sklenář 2011, 43).

Z hlediska vnitřní organizace měla být instituce členěna na dvě sekce – prehistorickou a historickou. Prehistorická sekce měla zahrnovat nejen „domácí“ prehistorickou archeologii, ale také klasickou archeologii, jež se však měla věnovat badatelskému působení nikoliv za hranicemi nového státu, ale na území Slovenska, které na jihu bezprostředně sousedilo s územím někdejších římských provincií („*A dnes se úkol ten zdvojnásobil připojením Slovenska, kde domácí bádání je v plenkách a kde hranice dunajská staví před nás úkoly velké kulturně-historické důležitosti. Zde i klassická archaeologie najde v odkrývání památek římské proveniencie mnoho a vděčné práce.*“). Badatelským zaměřením historické sekce měl být přirozeně středověk. Každou ze sekcí měli reprezentovat ředitel a referent. Obě sekce měly být autonomní z hlediska své vnitřní organizace, náplně činnosti i hospodaření s rozpočtovými prostředky – mělo jít ovšem o autonomii ve vzájemném vztahu mezi sebou, nikoliv vůči vedení celé instituce.

V čele Státního archeologického ústavu měl stát ředitel (popř. také jeho zástupce); užší vedení („*stálé direktorium*“) měli kromě něj/nich tvořit ještě ředitelé a referenti obou sekcí – ti měli být ustaveni jako státní zaměstnanci z členů poradních sborů, jež měly existovat samostatně při každé ze sekcí. Tyto poradní sbory (v Niederlově návrhu figurující jako *sekcí sbory*) neměly mít více než deset členů a jejich role měla být v podstatě obecně koncepční, resp. dohlížecí – měly stanovovat výzkumný program, tj. jejich role měla být v praxi podobná např. voleným výborům muzejních spolků, jimž podléhali úředníci spolkových muzeí (kustodi, kurátoři). Limity autonomie obou sekcí vůči vedení instituce vymezoval jednoduchý a jasný princip – návrhy poradních sborů obou sekcí musely být předkládány direktoriu, jehož hlavním úkolem mělo být spravování finančních prostředků (tj. patrně v podstatě jejich získávání a rozdělování oběma sekcím) a řízení veškerých prací (tj. v zásadě schvalování badatelských plánů obou sekcí). Ostatní personál nové instituce byl zmíněn pouze okrajově a rovněž jen velmi stručně byly zformulovány principy budování a činnosti odborné oborové knihovny, tj. Niederlova (resp. Stockého/Buchtelova) představa o běžném každodenním provozu nebyla evidentně ještě ujasněná.

Memorandum se zmiňovalo také o poměru mezi Archeologickou komisí České akademie pro vědy, slovesnost a umění a Státním archeologickým ústavem, neboť část jejich úkolů se překrývala. Odborně způsobilí členové I. (prehistorické) a II. (historické) sekce Archeologické komise se měli stát členy sekcí sborů Státního archeologického ústavu.

Samostatná (a poměrně obsáhlá) pasáž byla věnována odbornému vzdělání budoucích zaměstnanců státních muzeí (byť byla zformulována jako doporučení), což byla idea související se Státním archeologickým ústavem spíše jen nepřímou. Podle nastíněné představy k zaměstnání ve státních muzeích nemělo stačit úspěšné absolvování univerzitního studia prehistorie. Mělo být totiž nutné absolvovat speciální *kursy archaeologické a museální* zakončené zkouškou, které měl organizovat Státní archeologický ústav samostatně, popř. ve spolupráci s univerzitou či jinými odbornými institucemi. K nim se mohli přihlásit nejen absolventi studia prehistorie (*řádní členové*), ale také obecně jakýkoliv absolvent univerzity a „*kdokoliv, jenž má dosti vzdělání, aby kursy mohl s prospěchem sledovati*“ (*mimořádní členové*). Přijetí do kurzu však mělo být podmíněno souhlasem direktoria Státního archeologického ústavu.

* * *

Niederlova (resp. Stockého a Buchtelova)³ koncepční představa (Příloha 1) je nesporně pozoruhodná – nejen tím, co obsahuje, ale také tím, co pomíjí ve srovnání s výslednou podobou instituce, jež byla nakonec uvedena v život. Je zjevné, že podle původního záměru měl být Státní archeologický ústav vytvořen jako centrální oborová instituce se zaměřením nejen na prehistorii, ale také protohistorii a historii – měl tudíž zahrnovat komplexně všechna směrnatná období, avšak měl působit pouze na území Československa, nikoliv za jeho hranicemi. Případné aktivity v zahraničí měly být omezeny na výměnnou spolupráci (*reciprocitu*) s obdobnými institucemi v jiných státech, jež měla umožnit zájemcům účast na výzkumech především „*v oblasti kultur klassických*“. Samostatně organizované expedice v cizině nebyly na pořadu dne.

3 V Niederlově memorandu není možné bezpečně rozpoznat původní samostatné verze Karla Buchtely a Albína Stockého. Budeme-li důvěřovat Stockého tvrzení, že jeho návrh byl detailní, zatímco Buchtelova představa byla více obecná (Sklenář 2011, 43), lze za pasáže inspirované Stockého koncepcí považovat především části věnované vnitřní struktuře organizace a vzdělávání adeptů o zaměstnání v oboru.

Předložené organizační schéma zaujme svojí komplikovaností a podrobným popisem jednotlivých struktur (resp. vazeb mezi nimi), zároveň je ale pozoruhodné, že prakticky zcela opomijelo zázemí instituce. V návrhu např. nepadlo ani slovo o vybudování samostatné laboratoře, třebaže se od počátku počítalo s konzervací artefaktů – ta ovšem měla probíhat v muzeích, nad jejichž činností měl Státní archeologický ústav získat kontrolu. V porovnání s výslednou realitou působí velmi nápadně rovněž důraz, který byl položen na speciální vzdělávání jako předpoklad pro profesionální práci v muzeích (absolvování *kursů archeologických a museálních*). Úspěšně završené univerzitní studium prehistorie zjevně nebylo považováno za dostatečnou záruku pro profesionální působení v oboru, ostatně Niederle jej označil za *předběžné vzdělání*.

Podmínění stálého zaměstnání v oboru absolvováním vzdělávacích kurzů, k nimž však mohl být adept připuštěn pouze se souhlasem vedení Státního archeologického ústavu, velmi dobře ukazuje, že cílem návrhu bylo mimo jiné získání (takřka) absolutní kontroly nad děním v české archeologii. Skupina českých prehistoriků kolem Lubora Niederla měla zjevně v úmyslu využít příležitosti a ovládnout obor jako celek. V tomto směru šlo v podstatě pouze o další krok v posilování jejího vlivu po událostech, jež se odehrály v Museu království Českého (dnešním Národním muzeu) po tragické smrti Josefa Ladislava Piče v závěru roku 1911 a vyústily ve faktické ovládnutí prehistorického oddělení muzea *školou univerzitní*. Požadavek získat kontrolu nad archeologickou činností jednotlivých muzeí (včetně rozhodujícího slova při nákupu větších soukromých archeologických sbírek z veřejných prostředků), jenž byl do návrhu rovněž vtělen, byl ostatně pouze dalším projevem stejného záměru. Centralizace jako obecné pravidlo měla ovšem své hranice. Zatímco ve vztahu k nadřízenému ministerstvu školství a národní osvěty byl tento princip nepřijatelný, ve vztahu k oboru byl považován za smysluplný a žádoucí – centralizace však byla v tomto směru nahrazena eufemistickým výrazem *samospráva*. Zřetelně to ostatně vyjádřil Albin Stocký na schůzi I. (prehistorické) sekce Archeologické komise České akademie pro vědy, slovesnost a umění v únoru 1919: „*Ing. Stocký zdůraznil, že nesmíme pouštět z mysli naprostou samosprávu. Největším neštěstím pro vědecké ústavy a pro vědu je centralisace.*“⁴ Dodejme, že pokud by Niederlem zformulovaná představa byla realizována v plném rozsahu, Státní archeologický ústav by fakticky dominoval celému oboru jako vrchol přísně hierarchizované struktury a bez úředního posvěcení jeho vedení by oficiální působení jakékoliv osobnosti v české archeologii fakticky nebylo možné.

3. DŮLEŽITÝ FAKTOR: ZÁKULISNÍ DĚNÍ (LEDEN–DUBEN 1919)

Niederlův návrh ze závěru roku 1918 vstoupil na scénu v přelomové době spojené s konstituováním organizačních struktur nového státu. Právě v takovém období je obecně velmi vhodné usilovat o vytvoření nových institucí, organizačních mechanismů apod. Není proto divu, že se čeští prehistorikové snažili zlepšit podmínky oboru, v němž působili. Zároveň byli nuceni odrážet pokusy z jiných stran nastolovat, ovlivňovat a řídit archeologickou agendu – ostatně jedním z cílů prehistoriků sdružených kolem Lubora Niederla bylo, aby se rozhodnutí, jež se týkala archeologie, nepřijímala bez jejich vědomí a souhlasu. S tím souviselo jejich zapojení do oficiálních struktur spojených především se vznikajícím ministerstvem školství a národní osvěty. Z nich sehrál důležitou (a neblahou) roli především Poradní sbor památkový, který na počátku roku 1919 vstoupil poměrně razantně na scénu. Ne zcela optimální situace vznikla rovněž v ministerstvu školství a národní osvěty, jehož stanoviska a postoje byly klíčové.

Poradní sbor památkový byl zřízen při osvětovém odboru ministerstva dne 25. listopadu 1918 jako jeden z řady konzultačních orgánů pro jednotlivá odvětví, jež spadala do ministerské gesce. Součástí dvanáctičlenného tělesa, jehož předsedou byl Bohumil Němec, byli tři prehistorikové – Lubor Niederle, Jindřich Matiegka a Josef Schráníl. Na prvním samostatném zasedání dne 7. ledna 1919, jehož se ovšem z trojice prehistoriků zúčastnil pouze Josef Schráníl (Lubor Niederle, který byl tehdy jako expert československé delegace na mírové konferenci ve Francii, se řádně omluvil, stejně jako Jindřich Matiegka), přednesl Emanuel Šimek (zastupující ministerstvo školství a národní osvěty) návrh na ustavení konzervátorů pro předhistorické památky, jakkoliv jejich postavení ve struktuře rodící se památkové péče nového

4 Protokol schůze praeh. sekce Č. Akademie 18./II. 1919; Archiv NM, fond Jindřich Matiegka, karton 27, inv. č. 1325. Srv. *Hlava 2021*, 505 – pozn. 17.

státu nebylo zcela ujasněné. Neúplný Sbor se ovšem usnesl na zásadě, že konzervátorem nemůže být obchodník, a toto pravidlo bylo poté nekompromisně uplatněno vůči Karlu Buchtelovi, který v Šimkově návrhu figuroval. Na návrh Josefa Kazimoura (jednoho z členů Poradního sboru památkového) byl Buchtela ze seznamu konzervátorů vyškrtnut. Šimek se sice pokusil proti tomuto stanovisku argumentovat („že se ujal Buchtely, že prý má zásluhy o archaeologii a že mu to nemohou udělat“), ale marně.⁵

Postup Poradního sboru památkového vyvolal nesouhlas mezi českými prehistoriky. Jindřich Matiegka se vzápětí na protest vzdal místa v tomto tělese. Avšak jeho zbývající členové si z toho rozhodně nedělali těžkou hlavu. Na následné schůzi 14. ledna 1919 totiž Matiegkovu rezignaci nepřijali a zároveň neschválili ani revokaci Buchtelova vyloučení z řad konzervátorů, k němuž se vrátili.⁶ Stejný postup jako Matiegka zvolil o několik dnů později také Josef Schráníl,⁷ avšak rovněž jeho rezignace byla odmítnuta.⁸

Nezůstalo však pouze u toho. Dne 27. ledna 1919 se sešlo devět českých prehistoriků, aby reagovali společně. Z jejich pohledu šlo totiž nejen o dehonestaci významného kolegy, ale také o principiální záležitost obecného významu. O sestavě konzervátorů pro předhistorické památky totiž nerozhodli prehistorikové a tento princip byl nejen nepřijatelný, ale také nebezpečný. Pokud by nastolená situace zůstala bez náležité odpovědi, šlo by o potenciální precedens do budoucnosti, a to se snadno předvídatelnými důsledky. Výsledkem schůzky (a při pohledu nazpět je vhodné konstatovat, že šlo vskutku o zásadní schůzku, třebaže bez přímé vazby na vznik Státního archeologického ústavu) bylo obsáhlé memorandum, které však podepsalo pouze osm z devíti přítomných prehistoriků – Jan Axamit, Jan Hellich, Jindřich Matiegka, Karel Prokop, Josef Schráníl, Albín Stocký, Josef Vítězslav Šimák a Eduard Štorch. Josef Antonín Jíra, který se schůzky rovněž zúčastnil, sice se zformulovaným textem souhlasil, avšak svůj podpis nepřipojil, údajně kvůli právě probíhajícímu vyjednávání o prodeji jeho soukromé sbírky.⁹ Memorandum bylo poté doručeno klíčovým osobnostem ministerstva školství a národní osvěty – ministři Gustavu Habrmanovi („odevzdáno min. Habrmanovi osobně“), státnímu tajemníkovi Františku Drtinovi („Drtinovi prostřednictvím tajemníka“) a Zdeňku Wirthovi, jemuž jej přinesli osobně Jindřich Matiegka s Josefem Antonínem Jírou.¹⁰ Matiegka s Jírou při té příležitosti zapředli s Wirthem rozhovor, o němž Lubor Niederle

5 Zásada, kterou Poradní sbor památkový použil vůči Buchtelovi, byla uplatněna vskutku velmi rigidně a navíc se týkala prodeje sbírek, jež nesouvisely s prehistorií. Ostatně pokud by byl přijatý princip uplatněn obecně a nestranně, musel by být vztážen také na jiné osobnosti navržené za konzervátory. Podle Šimkova sdělení Matiegkovi a Buchtelovi prý Schráníl hlasoval pro Kazimourův návrh, avšak sám Schráníl tvrdil, že se hlasování zdržel – viz rekapitulace událostí (L. Niederle; dokument není podepsán, jeho autorství je stanoveno srovnáním rukopisů), nedatováno/březen–duben 1919 (datování vyplývá z kontextu); OD ÚDU AV ČR, fond Zdeněk Wirth, karton W-A-252, sign. W-A-252/3 („Schráníl hlasoval též *pro*. Dle jeho sdělení vzdal se hlasování.“; podtrženo v originále). Obdobným problémům jako Karel Buchtela čelili ještě Innocenc Ladislav Červinka, Josef Antonín Jíra a Jaroslav Pallardi, ti ale mezi konzervátory zůstali; viz tamtéž.

6 Zápis z 2. schůze Poradního sboru památkového, 14. ledna 1919; OD ÚDU AV ČR, fond Zdeněk Wirth, karton W-A-252, sign. W-A-252/3 („Revokace vyloučení kons. Buchtely nepřijata. Resignace prof. Matiegky nepřijata.“).

7 Dopis J. Schráníla předsedovi Poradního sboru památkového (B. Němcovi), 16. ledna 1919; OD ÚDU AV ČR, fond Zdeněk Wirth, karton W-A-59, sign. W-A-59/4 (s odkazem na předchozí abdikaci Jindřicha Matiegky).

8 Zápis z 3. schůze Poradního sboru památkového, 28. ledna 1919; OD ÚDU AV ČR, fond Zdeněk Wirth, karton W-A-252, sign. W-A-252/3 („Resignace Schráníla nebere se na vědomí.“).

9 Rekapitulace událostí (L. Niederle; dokument není podepsán, jeho autorství je stanoveno srovnáním rukopisů), nedatováno/březen–duben 1919 (datování vyplývá z kontextu); OD ÚDU AV ČR, fond Zdeněk Wirth, karton W-A-252, sign. W-A-252/3 („Přítomen též Jíra, jenž nepodepsal, protože byl ve stadiu vyjednávání o *prodeji své sbírky, ale souhlasil s podáním*.“; podtrženo v originále). Zřejmě právě Jírovo odmítnutí připojit svůj podpis pod memorandum stálo za roztržkou mezi ním a Buchtelou, zmiňovanou v dobové korespondenci (*Hlava 2021*, 507, pozn. 29). Zároveň je ale vhodné upozornit, že vztah mezi Jírou a Buchtelou byl narušen (z blíže neznámých důvodů) již někdy v letech 1903–1904, třebaže původně byli velmi blízcí přátelé. V Jírově jednání na schůzce dne 27. ledna 1919 mohly tudíž sehrát roli také starší reminiscence.

10 Rekapitulace událostí (L. Niederle; dokument není podepsán, jeho autorství je stanoveno srovnáním rukopisů), nedatováno/březen–duben 1919 (datování vyplývá z kontextu); OD ÚDU AV ČR, fond Zdeněk Wirth, karton W-A-252, sign. W-A-252/3. V pozůstalosti Zdeňka Wirtha jsou uloženy tři výtisky memoranda a všechny mají charakter originálu (tj. obsahují originální podpisy). Jsou adresovány ministrovi (tj. Gustavu Habrmanovi), státnímu tajemníkovi (tj. Františku Drtinovi) a ministerstvu školství a národní osvěty (tj. patrně Zdeňku Wirthovi). Na exempláři adresovaném ministři (Gustavu Habrmanovi) je tužkou připsáno: „*dr. Wirth. Ku prostudování a uvážení*.“ Viz dopis-memorandum J. Axamita, J. Hellicha, J. Matiegky, K. Prokopa, J. Schráníla, A. Stockého, J. V. Šimáka a E. Štorcha

retrospektivně na jaře 1919 poznamenal: „*Po dlouhé rozmluvě setrval Wirth na stanovisku, že jednání památkové rady bylo správné, že nebude brát ohled na ‚staré pány‘, odsoudil arch. komissi atd., že nebrala ohled na mladé, takže nebudou brátí oni ohledu na staré.*“ To nebylo dobré znamení, ostatně Karel Buchtela zůstal přes všechnu snahu jeho kolegů stranou tělesa konzervátorů pro předhistorické památky (Hlava 2021, 503–504, tab. 1).¹¹

Na schůzku 27. ledna 1919 byl pozván také Emanuel Šimek, který však dopředu netušil, za jakým účelem byla svolána („*nevěda, o čem se bude jednat*“). Přinesl na ni návrh zákona o vyvlastnění movitých památek předhistorických, historických a uměleckých v území státu československého, který vznikl na ministerstvu školství a národní osvěty. Přihlásil se k autorství částí, jež se týkaly prehistorie, avšak setkal se s odmítavou reakcí. Zákon v navrhované podobě měl totiž zásadním způsobem omezit vlastnictví soukromých archeologických sbírek, a proto vyvolal velkou nelibost. Niederle později o Šimkově jednání poznamenal: „*Palliardimu napsal, když už viděl, jaký vznikl odpor proti zákonu, že vůbec není autorem zákona. O tom že se zákon připravuje, nikomu nic neřekl, až jak se dověděl, že zákon byl prozrazen jiným ministerstvem. Při intervenci Mat. a Jíry a při rozhovoru s Buchtelou popíral naopak Wirth autorství zákona a svaloval je výslovně na Štecha a Šimka.*“¹²

Následně se v hotelu Imperial odehrála neformální schůzka, jejímiž aktéry byli Bohumil Němec se Zdeňkem Wirthem a Karel Buchtela s Jindřichem Matiegkou a Albinem Stockým. Primárně se měla týkat návrhu skupiny poslanců v čele s Aloisem Jiráskem na organizaci ochrany památek, předneseného v kulturním výboru Národního shromáždění. Lubor Niederle později shrnul její závěry (a následné události) těmito slovy: „*Postulován zástupce praehistorie mezi experty. Povolán Buchtela jako znalec. Ve schůzkách výboru byl ubezpečen předsedou Dr. Herbenem, že bez vědomí praehistoriků se ničeho nerozhodne o praehistorii. Přítomný Wirth rovněž ubezpečoval že se o praehistorii bez praehistoriků nebude jednat.*“ Debatovalo se však také o Niederlově memorandu ze závěru roku 1918 a Wirth se údajně vyjádřil jednoznačně: „*Řekl, že v principu je myšlenka ústavu arch. přijata.*“ Trojici prehistoriků zaujaly rovněž Wirthovy nelichotivé poznámky o Šimkovi: „*O Šimkovi se vyjádřil nepříznivě a přál si jeho vyloučení z ministerstva. Vital zároveň myšlenku, že by se týž mohl dostat zpět na gymnasium.*“¹³

Nezůstalo pouze u jediné neformální schůzky. Rozmluv s úředníky ministerstva školství a národní osvěty proběhlo nepochybně více, jakkoliv jejich přesné chronologické ukotvení ve sledu událostí není zcela jasné. Lubor Niederle později shrnul informace, které mu byly sděleny o (bližší nedatovaném) rozhovoru Jindřicha Matiegky a Karla Buchtely s Emanuelem Šimkem, těmito slovy: „*Při rozmluvě s Mat. a Bucht. řekl Šimek, že Wirth je autokrat, že sám všechno dělá a jemu že nedá samostatně působiti. Proto prý raději půjde zpět na gymnasium, nevzdává se plánů na docenturu.*“ A naopak František Drtina před Jindřichem Matiegkou kritizoval Emanuela Šimka: „*Drtina při rozmluvě s Matiegkou se vyjádřil, že v tom oddělení se nic nepracuje, že Šimek nic nedělá a že nějaké rozhodnutí z jejich strany není možné, protože ten odbor není ještě ustaven.*“¹⁴

---

ministři školství a národní osvěty (G. Habrmanovi), státnímu tajemníkovi ministerstva školství a národní osvěty (F. Drtinovi) a ministerstvu školství a národní osvěty (patrně Z. Wirthovi); OD ÚDU AV ČR, fond Zdeněk Wirth, karton W-A-59, sign. W-A-59/4 (podtrženo v originále). Srv. též *Sklenář 2011*, 96–97 (výňatky z dopisu-memoranda).

11 Viz zápis ze 4. schůze Poradního sboru památkového, 24. května 1919; OD ÚDU AV ČR, fond Zdeněk Wirth, karton W-A-252, sign. W-A-252/3. Viz též koncept dopisu ministerstva školství a národní osvěty (Z. Wirth v zastoupení ministra G. Habrmana) J. Matiegkovi, 26. května 1919; OD ÚDU AV ČR, fond Zdeněk Wirth, karton W-A-59, sign. W-A-59/4, spis čj. 5903/583 n. o./1919.

12 Rekapitulace událostí (L. Niederle; dokument není podepsán, jeho autorství je stanoveno srovnáním rukopisů), nedatováno/březen–duben 1919 (datování vyplývá z kontextu); OD ÚDU AV ČR, fond Zdeněk Wirth, karton W-A-252, sign. W-A-252/3. Viz též dopis J. Palliardiho J. A. Jírovi, 12. února 1919; archiv OAS MMP, fond J. A. Jíra, sv. 74 („*sdělují Vám zároveň, že mi p. dr. Šimek dnes sdělil, že mu p. dr. Wirth řekl, že konfiskační osnovu již nepředložil*“).

13 Rekapitulace událostí (L. Niederle; dokument není podepsán, jeho autorství je stanoveno srovnáním rukopisů), nedatováno/březen–duben 1919 (datování vyplývá z kontextu); OD ÚDU AV ČR, fond Zdeněk Wirth, karton W-A-252, sign. W-A-252/3.

14 Rekapitulace událostí (L. Niederle; dokument není podepsán, jeho autorství je stanoveno srovnáním rukopisů), nedatováno/březen–duben 1919 (datování vyplývá z kontextu); OD ÚDU AV ČR, fond Zdeněk Wirth, karton W-A-252, sign. W-A-252/3.

Schůzka českých prehistoriků 27. ledna 1919 měla ještě jeden důsledek. Právě na ní vznikla myšlenka na založení celostátní stavovské organizace archeologů, a to jako obranná reakce vycházející z potřeby účinného kolektivního hájení oborových zájmů (*Sklenář 2011, 42*).¹⁵ Ustavující valná hromada Společnosti československých prehistoriků se konala 22. června 1919.

* * *

Při pohledu nazpět je zřejmé, že čeští prehistorikové stáli na počátku roku 1919 v opozici nejen vůči kolegům z jiných oborů, ale také vůči ministerským úředníkům. Jejich prvořadým cílem bylo, aby záležitosti týkající se archeologie nebyly na ministerstvu školství a národní osvěty (ale také v československém parlamentu) rozhodovány bez jejich vědomí a souhlasu. Jakkoliv se jim od Zdeňka Wirtha (a Jana Herbena) dostalo ujištění, že tento požadavek bude respektován jako premisa, realita byla odlišná. Ministerstvo školství a národní osvěty se totiž samo aktivně chopilo Niederlovy iniciativy z prosince 1918 a učinilo důležitý krok bez konzultace s českými prehistoriky. Albin Stocký ve svém deníku poznamenal, že v době, kdy se Lubor Niederle účastnil mírové konference ve Francii, Zdeněk Wirth „*podal rozpočet a vypracoval ubohého mrzáka, namísto ústavu.*“ (citováno podle *Sklenář 2011, 43*). Dobové prameny potvrzují, že Stockého expresivní glosa měla reálný základ.

Ministerstvo školství a národní osvěty totiž pro instituci nazvanou „*Ústav archaeologický (pro výkopy historické a předhistorické)*“ vskutku sestavilo zcela samostatně návrh rozpočtu na rok 1919, který byl součástí návrhu rozpočtu celého ministerstva datovaného 26. února 1919. Ve srovnání s Niederlovou představou poměrně velkoryse budované instituce šlo ovšem o krok nazpět, taktickou chybu – ministerstvo školství a národní osvěty žádalo o prostředky na pouhé dva úředníky, písařku a výpomocného sluhu, k tomu ještě paušál (*adjutum*) pro konceptního praktikanta. Spolu s prostředky na terénní výzkumy a vybavení instituce (včetně zařízení fotokomory a dílen, o nichž se Niederlovo memorandum z prosince 1918 nezmiňovalo) mělo jít celkem o 76 611 korun (*tab. 1*). V konceptu rozpočtu nechybělo ani stručné zdůvodnění existence nové instituce: „*Tento ústav soustředí agendu, kterou měl bývalý archaeologický ústav rakouský, a asi pětinu agendy bývalé Ústř. kommise památkové. Mimo to bude ústav vychovávat odborné konservátory a úředníky veřejných muzeí a provádět odborný dozor nad všemi výkopy v celém státě.*“¹⁶

O samostatném kroku ministerstva s rozpočtem se ovšem čeští prehistorikové oficiálně nedozvěděli vůbec nic. Lubor Niederle shrnoval na jaře 1919 po svém návratu do Prahy (především) neoficiální kuloárové informace, a to těmito větami: „*Officiel. o osudu podání jsme se nedověděli ničeho, avšak Dr Wirthem bylo sděleno Buchtelovi, že principiálně ministerstvo se založením ústavu souhlasí a že Wirth vyčkává návratu*

řádná vydání	
osobní požitky	
služné: 2 úředníci (1 v VIII. třídě, 1 v IX. třídě)	6 400
aktivní přídavky: 2 úředníci (1 v VIII. třídě, 1 v IX. třídě)	2 064
adjutum pro konceptního praktikanta	1 000
(–) 2% interkalár	(–) 189
denní platy a mzdy	
výpomocný sluha	1 095
písařka	1 241
kancelářský paušál	
nájemné a kancelářské potřeby	3 000
knihovna a fotografie	1 000
cestovné a diety	
paušál na cestovné úředníkům a sluhovi	10 000
paušál na vykopávky	
paušál na výlohy ústavu při provádění výkopů	20 000
subvence na výkopy, prováděné jinými ústavu a odborníky	20 000
paušál na konzervaci výkopů	5 000
mimořádná vydání	
pořízení nábytku	1 000
zařízení fotografické komory a dílen	5 000
celkem	76 611

Tab. 1. Návrh rozpočtu Státního archeologického ústavu na rok 1919, předložený ministerstvem školství a národní osvěty (OD ÚDU AV ČR, fond Zdeněk Wirth, karton W-A-252, sign. W-A-252/2; sumy jsou uvedeny v korunách).

15 Viz též rekapitulace událostí (L. Niederle; dokument není podepsán, jeho autorství je stanoveno srovnáním rukopisů), nedatováno/březen–duben 1919 (datování vyplývá z kontextu); OD ÚDU AV ČR, fond Zdeněk Wirth, karton W-A-252, sign. W-A-252/3 („*Za příčinou hájení zájmů praehistorie založena Společnost čsl. praehistoriků. Stanovy přijaty i Moravany.*“; podtrženo v originále, záznam však není vztažen přímo ke schůzce 27. ledna 1919).

16 Koncept návrhu rozpočtu na rok 1919, 26. února 1919; OD ÚDU AV ČR, fond Zdeněk Wirth, karton W-A-252, sign. W-A-252/2.

*Niederlova, aby s ním společně záležitost projednal. Soukromě se povídá (Dr Guth), že v ministerstvu Dr Wirth zakládá již Výkopný úřad, pro nějž hledá místnosti a že do něhož chce umístiti Dra Šimka. Kdyby tato zpráva se potvrdila, bylo by to opět porušením daného slova, že bez praehistoriků o praehistorii se v min. nebude rozhodovati.*¹⁷

4. PODROBNÝ NÁVRH LUBORA NIEDERLA (1. KVĚTEN 1919)

Věci se vskutku daly do pohybu teprve po příjezdu Lubora Niederla z Francie. V událostech, které se odehrály během jeho nepřítomnosti v Praze, se Niederle zorientoval již záhy a poté soukromě načrtl plán dalšího postupu při jednáních. Jeho poznámky zachycují úvahy k Poradnímu sboru památkovému, ministerstvu školství a národní osvěty („*Šimek propustit. Prozatím žádného nástupce. Až později Schránila.*“) a Státnímu archeologickému ústavu: „*Intervence o ústavu u Drtiny, Němce a Wirtha. – Detailní návrh. – Za příčinou zřízení ústavu ustanoviti komisi pro předběžné práce. Niederle, Buchtela, Stocký, – 1 silu písarskou. Paušál. Otázka místností (stávající ústav, Klementinum?)*“.¹⁸

Není jasné, které z intervencí se v následujících týdnech vskutku odehrály. Každopádně 26. dubna 1919 se na Niederla obrátil jménem ministerstva školství a národní osvěty tamější státní tajemník František Drtina. S odkazem na memorandum ze závěru prosince 1918 jej zdvořile žádal, aby „*laskavě vypracoval podrobnější osnovu, která by obsahovala úplnou organizaci ústavu a v níž by byly vyjádřeny jak zvláštní požadavky odborných kruhů českých, tak všeobecné zásady vědecké.*“¹⁹

Niederle se chopil příležitosti a vzápětí předložil podrobný rozklad; nesl datum 1. května 1919 (Příloha 2). Oproti původní představě z konce roku 1918 výrazně přesněji zformuloval úkoly a působnost nové instituce, také se detailněji zabýval její organizační strukturou. Svazujícím faktorem byl ovšem rozpočtový návrh, o němž Niederle evidentně věděl; ostatně v průvodním dopise konstatoval, že právě na výši přidělených rozpočtových prostředků závisí personální obsazení instituce („*Neboť z povoleného rozpočtu vyplyne teprve, jakými silami a prostředky budeme moci disponovati.*“).

Idea centrální instituce, jež měla dominovat celému oboru, zůstala zachována. Niederle argumentoval nutností jednoty, postupu podle předem stanoveného výzkumného plánu a efektivitou – apeloval především na nutnost „*systematického jednotného vedení, rozumně roztrídujícího a zase soustřeďujícího výkopnou práci s jednoho hlediska a podle jednoho uvědomělého plánu*“. Zároveň kladl poměrně značný důraz na zapojení české archeologie do rámce evropské archeologie.

Niederle nyní také načrtl první – byť poměrně obecný – výzkumný program, který shrnul do devíti bodů. Šlo vlastně o formulování hlavních badatelských témat, jimiž se měla československá archeologie v následujících letech cíleně zabývat. Šest bodů se týkalo výhradně českých zemí. Prvním výzkumným tématem bylo prokopání jeskyní s paleolitickými a neolitickými nálezy s cílem zjistit vzájemný vztah mezi těmito dvěma periodami. Druhým badatelským úkolem byl výzkum mohyl v jižních a středních Čechách. Třetí téma bylo zaměřeno na vztah civilizace popelnicových polí k žárovým nekropolím doby římské. Čtvrtý úkol spočíval ve výzkumu Stradonic a Starého Hradiska; charakteristické bylo, že Niederle se v souvislosti s těmito dvěma lokalitami důsledně vyhnul pojmu oppidum. Pátý úkol se koncentroval na výzkum raně středověkých mohyl (a zjištění vztahu mezi germánským a slovanským osídlením). Šestý úkol se týkal systematického výzkumu raně středověkých hradišť v Čechách („*českých hradišť knížecích*“), na Moravě měl být v centru pozornosti Velehrad („*pokusiti se o rozřešení otázky starého Velehradu*“). Pouze jediný (sedmý) bod pojednával o záměrech na Slovensku – zde mělo být primárním úkolem vytvoření soupisu prehistorických památek a seznámení se s tamější situací v oboru; teprve poté měl být zformulován

17 Rekapitulace událostí (L. Niederle; dokument není podepsán, jeho autorství je stanoveno srovnáním rukopisů), nedatováno/březen–duben 1919 (datování vyplývá z kontextu); OD ÚDU AV ČR, fond Zdeněk Wirth, karton W-A-252, sign. W-A-252/3.

18 Rekapitulace událostí (L. Niederle; dokument není podepsán, jeho autorství je stanoveno srovnáním rukopisů), nedatováno/březen–duben 1919 (datování vyplývá z kontextu); OD ÚDU AV ČR, fond Zdeněk Wirth, karton W-A-252, sign. W-A-252/3 (podtrženo v originále).

19 Koncept dopisu ministerstva školství a národní osvěty (F. Drtina) L. Niederlovi, 26. dubna 1919; OD ÚDU AV ČR, fond Zdeněk Wirth, karton W-A-4, sign. W-A-4/2, spis čj. 18017/1891 n. o./1919.

konkrétní výzkumný plán. Niederle ovšem zároveň podotýkal, že by se mělo pokračovat ve výzkumech na Děvině a v Nitře, a to jako součást systematického výzkumu obdobných nalezišť v českých zemích („*jakozto doplňku k system. výzkumu knížecích hradů českomoravských*“). Rovněž jen jediný (osmý) bod se týkal archeologie středověku, jakkoliv Niederle neopouštěl původní záměr věnovat se badatelsky také tomuto období; plán výzkumů konkrétních středověkých lokalit měl být však předložen teprve později („*Návrhy na první výkopy pozdějších památek středověkých vyžádám si teprve od příslušných znalců, ev. příslušného konzervátora*“). Novátorská byla zato idea (vtělená do devátého bodu) orientovat aktivní výzkumnou činnost instituce rovněž do zahraničí, a to na Balkán – připomeňme, že v původní představě se s aktivním působením Státního archeologického ústavu za hranicemi Československa v podstatě nepočítalo.

Oproti memorandu z prosince 1918 byla mnohem jednodušeji zformulována vnitřní struktura ústavu. V čele instituce měl stát ředitel, odbornými zaměstnanci měli být státní konzervátoři – v Niederlově představě měli být čtyři: tři z nich se měli věnovat prehistorii v konkrétním regionu Československa (Čechy; Morava a Slezsko; Slovensko), čtvrtý se měl zabývat historickými památkami na území celého státu (Niederle použil pozoruhodně anachronický výraz „*v celé říši*“). Státní konzervátoři nesměli vlastnit soukromou archeologickou sbírku a ani si ji pořizovat; jejich působení ve Státním archeologickém ústavu mělo být omezeno sedmdesátým rokem života. Z ostatního personálu Niederle požadoval přidělení alespoň jedné pisařské síly a jednoho pomocného sluhy. Poměrně značný důraz byl položen na spolupráci mezi ředitelem a státními konzervátory – nejen z hlediska využití finančních prostředků na výzkumnou činnost („*po úradě se státními konservátory*“), ale také při přidělování získaných nálezů jednotlivým muzeím („*v dorozumění s příslušnými konservátory*“). Ředitel měl mít rovněž povinnost předkládat nadřízenému ministerstvu souhrnnou zprávu o činnosti za kalendářní rok. Z koncepce vypadly zmínky o sekcích, nikoliv ovšem o poradním orgánu. Ten měl být jmenován na návrh ředitele ministerstvem školství a národní osvěty a měl mít šestnáct až dvacet členů s pětiletým funkčním obdobím; měl se scházet minimálně dvakrát do roka.

Výraznou novinkou oproti původní představě z konce roku 1918 bylo zřízení laboratoře (*dilny konserváčnické a modellační*), která sice měla sloužit primárně interním potřebám instituce (tj. zpracování nálezů z výzkumů), nikoliv ovšem bezvýhradně („*v druhé řadě však i jiným státním a veřejným korporacím*“). Ohledně sídla Niederle jako nouzové provizorní řešení navrhol využití prostory univerzitního Archeologického ústavu. Zároveň však již předjímal řešení, které se zanedlouho skutečně realizovalo: „*Nejlépe by se k tomu hodily refektáře nějakého kláštera*.“

V závěru elaborátu byly shrnuty hlavní úkoly Státního archeologického ústavu, které se v podstatě nelišily od ideje zformulované na konci roku 1918. Nová instituce měla vypracovat soupis (archeologických) památek, organizovat systematický terénní výzkum podle stanoveného plánu, konzervovat a odborně zpracovávat získané nálezy, jež měla rozdělovat jednotlivým muzeím, výsledky výzkumů měla publikovat ve vlastním periodiku („*orgánu Arch. ústavu*“) a měla dbát rovněž na didaktickou činnost, jež ovšem nyní výrazně ustoupila do pozadí.

5. PROVOZNÍ NÁVRHY LUBORA NIEDERLA (24. ČERVEN 1919)

V průvodním dopise k podrobné koncepci z 1. května 1919 Niederle konstatoval, že „*další detaily týkající se podrobného rozvržení práce mezi jednotlivé síly výkonné mohl bych podati (ve formě instrukcí) ministerstvu teprve, až by tento projekt byl schválen a příslušný k němu rozpočet povolen. (...) Potom mohl bych také podati návrh na pracovní řád a na jednací řád sboru poradního*.“ Nepochybně v návaznosti na blížící se splnění jedné ze zformulovaných premis²⁰ následoval za necelé dva měsíce další krok, třebaže k němu tentokrát Niederle nebyl výslovně vyzván. Dne 24. června 1919 zaslal (zřejmě ze své vlastní iniciativy) ministerstvu školství a národní osvěty dopis s návrhy a přílohami, jejichž schválení by Státní archeologický ústav fakticky uvedlo v život (Příloha 3). V jeho úvodu přitom posunul smysl dopisu Františka Drtiny z 26. dubna 1919, jímž byl vyzván k podání bližší představy o organizaci nové instituce. Třebaže v něm

²⁰ Státní rozpočet na rok 1919, jehož součástí byla také položka určená pro Státní archeologický ústav, byl schválen československým parlamentem 27. června 1919. Ve Sbírce zákonů a nařízení vyšel 31. července 1919 (viz Sbírka zákonů a nařízení státu československého. Ročník 1919. Praha 1919, str. 579–613).

tehdy nepadlo ani slovo o jakémkoliv úředním pověření, Niederle nyní právě s odkazem na inkriminovaný dopis konstatoval, že mu „byla svěřena organisace nově zřizovaného státního ústavu archeologického v mezi rozpočtu povoleného na r. 1919.“²¹

Mnohem podstatnější však byly jiné části dopisu. Niederle totiž navrhl ministerstvu školství a národní osvěty ustanovit dva státní konzervátory – Josefa Antonína Jíru („dosud revidenta fin. zemské účtárny v Praze“) pro Čechy a Innocence Ladislava Červinku („kult. inženýra v Kojetíně“) pro Moravu a Slezsko, a to s platností od 1. října 1919. Zato Janu Eisnerovi („v září nastoupí úřad profesora středoškolského na Slovensku“) měl být sice udělen titul státního konzervátora pro Slovensko („pro Slovensko uherské“), avšak měla mu být vyplácena roční remunerace 2000 korun, tj. neměl být tzv. kmenovým zaměstnancem nové instituce.²² To ovšem vycházelo z rozpočtu předloženého ministerstvem školství a národní osvěty pro rok 1919, v němž figurovali pouze dva odborní zaměstnanci. Se státním konzervátorem pro výkopy středověkých architektur v celé říši, který se objevil v Niederlově návrhu na počátku května 1919, se nyní již nepočítalo. Byl to první krok na cestě k vyřazení vrcholně středověkých památek z činnosti Státního archeologického ústavu.

Niederle připojil instrukce pro ředitele, statuty konzervátorů a návrh rozpočtu na rok 1920. Zatímco instrukce pro ředitele byly formulovány poměrně stručně, statuty pro konzervátory byly výrazně podrobnější. Důležitá podmínka se týkala potenciálního střetu zájmů – adept na konzervátorské místo se musel zavázat, že nebude vytvářet ani vlastnit archeologickou sbírku. Zajímavé je, že konzervátorské statuty se vůbec nezmiňovaly o nutnosti profesionálního/univerzitního vzdělání v oboru. V rozpočtu, který byl navržen ve výši 65 000 korun, zaujme především jistá nekonsekventnost s Niederlovou personální představou z počátku května 1919. Tehdy totiž počítal s písarkou a sluhou, avšak příslušné položky nebyly do rozpočtu zahrnuty. Zato se v něm objevila položka pro *praeparatora*, který však v koncepci z počátku května výslovně nefiguroval – v ní byla pouze pasáž o konzervátorské (a modeléřské) dílně. O *praeparatorech* (v množném čísle!) se zato zmiňovaly konzervátorské statuty.

6. JMENOVÁNÍ LUBORA NIEDERLA ŘEDITELEM STÁTNÍHO ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU (1920)

Niederlova ambiciózní představa z června 1919, kdy zjevně počítal se zahájením činnosti nové instituce k 1. říjnu 1919, nebyla naplněna. Z důvodů, jež zůstávají (prozatím?) nejasné, ministerstvo školství a národní osvěty nejen nepřistoupilo ke jmenování státních konzervátorů podle Niederlova návrhu, ale ani neschválilo instrukce pro ředitele a statut konzervátorů. Navíc rozpočet navržený Niederlem výrazně přetvořilo (a také nepatrně navýšilo) – mimo jiné z něj byly vyřazeny prostředky pro *praeparatora*, zato do něj byly vloženy platy písarky a sluhy (tab. 2). Na ministerstvu byl sice zformulován dopis s přiloženým návrhem na konstituování Státního archeologického ústavu, který byl určen pro předsednictvo ministerské rady, ale k jeho odeslání nedošlo.²³ O důvodech tohoto kroku lze (prozatím?) pouze spekulovat. Možná byl na vině silně zredukovaný rozpočet oproti původnímu návrhu z února 1919 (tab. 1) – ministerstvo financí totiž do

21 Obdobnou formulaci („svěřeny byly všechny přípravy k založení a vybudování Ústavu“) ostatně použil také v souhrnné zprávě o činnosti Státního archeologického ústavu za rok 1920 – viz I. zpráva o činnosti Státního archeologického ústavu za rok 1920, 31. ledna 1921; NA, fond Ministerstvo školství, karton 3243, inv. č. 1751, spis čj. 33486/1921 (srv. Hlava 2021, 505 – pozn. 18). Niederle zřejmě vycházel z premisy použité v memorandu ze závěru prosince 1918: „Podrobný návrh organisace a práce Arch. Ústavu podal by podepsaný později, kdyby návrh jeho ministerstvem osvěty v zásadě byl přijat a on dalšími přípravnými pracemi pověřen.“ (viz Příloha 1).

22 V kontextu uvedeného Niederlova personálního návrhu na jmenování státních konzervátorů pro jednotlivé regiony Československa je zřejmé, že jeho retrospektivní konstatování („měl vskutku intencí vytvořiti v Arch. ústavu oblasti konzervátorské pro jednotlivé země“) odpovídalo skutečnosti. Viz dopis L. Niederla Státnímu archeologickému ústavu, 18. března 1933 (opis); MÚA AV ČR, fond Státní archeologický ústav, karton 2, inv. č. 27 (osobní spis I. L. Červinky). Viz též Hlava 2021, 507 – pozn. 27.

23 Koncept dopisu ministerstva školství a národní osvěty praesidii ministerské rady (s přílohou Návrh na zřízení státního Archeologického ústavu v Praze a poznámkou „Neodesláno“), 12. (?) června 1919; OD ÚDU AV ČR, fond Zdeněk Wirth, karton W-A-4, sign. W-A-4/2, spis čj. 18017/1891 n. o./1919. Znění přiloženého Návrhu vycházelo striktně z formulací použitých Niederlem v elaborátu z 1. května 1919.

návrhu státního rozpočtu na rok 1919 zařadilo pouze 40 000 korun „na přípravné práce na vybudování Archeologického ústavu“,²⁴ nikoliv ministerstvem školství a národní osvěty původně požadovaných 76 611 korun.

Niederlovy aktivity však neustaly. V průběhu října 1919 Státní archeologický ústav získal své sídlo, a to v prostorách Strahovského kláštera. Na zařizování přidělených prostor se poté podílel Josef Antonín Jíra, který však stále zůstával zaměstnaný v Zemském finančním ředitelství. Jeho dílem byl položkový rozpočet na vybavení kanceláří a laboratoře, který Lubor Niederle předložil ministerstvu školství a národní osvěty v říjnu 1919. Ministerstvo poté uvolnilo prostředky na nákup zařízení z rozpočtu schváleného na rok 1919. Jírovou zásluhou působil od listopadu/prosince 1919 ve Státním archeologickém ústavu Alois Ševčík jako predestinovaný preparátor. Instituce však stále fakticky nezahájila činnost (Hlava 2021, 507–508, 509–510).

Klíčové události přišly teprve v prvních týdnech roku 1920. Dne 29. ledna 1920 schválil československý parlament státní rozpočet na rok 1920. Ve Sbírce zákonů a nařízení byl zveřejněn 28. února 1920.²⁵ To představovalo impulz k dalšímu kroku. Dne 5. března 1920 sepsal Zdeněk Wirth na ministerstvu školství a národní osvěty interní záznam, v němž podrobně zdůvodnil návrh jmenovat Lubora Niederla ředitelem Státního archeologického ústavu. Jeho první věta jednoznačně prokazuje, že právě schválení státního rozpočtu na rok 1920 považovali na ministerstvu za rozhodující okamžik zrodu nové instituce: „Schválením státního rozpočtu na rok 1920 považovali na ministerstvu za rozhodující okamžik zrodu nové instituce: „Schválením státního rozpočtu na rok 1920 Nár. Shromážděním vstoupil Archeologický ústav (tit. 8. §. 2. II. 2.) v život.“ S odkazem na Niederlovo dosavadní organizační úsilí Wirth sděloval: „Jest tedy jmenování ředitelem Arch. ústavu spíše formální věcí, a poněvadž se o zřízení ústavu staral intenzivně po celý čas od podání prvního návrhu, bylo by slušno jmenovati jej se zpětnou platností od 1. ledna 1920.“²⁶

Jmenovací ředitelský dekret pro Lubora Niederla byl zformulován během následujících týdnů a nesl datum 23. dubna 1920. Byl podepsán ministrem školství a národní osvěty Gustavem Habrmanem a měl toto znění: „Po ústavním projednání státního rozpočtu republiky Československé na rok 1920 lze přikročiti k definitivní organizaci Archeologického ústavu, jehož řízení od počátku jste převzal. Jmenuji Vás tedy, pane profesore, od 1. ledna 1920 definitivním ředitelem tohoto ústavu a poukazuji zároveň ministerskou účtárnu, aby Vám od 1. ledna 1920 vyplácela systemisovaný honorář ročních 5000 k čsl., t. j. pět tisíc Kč v měsíčních, předem splatných lhůtách. Povinnosti ředitele archeologického ústavu budou určeny svého času ve statutech.“²⁷

řádné výdaje	
osobní požitky	
honorář ředitelův	5 000
služné: 2 úředníci v VIII. třídě	7 200
služné: 1 úředník v IX. třídě	2 800
aktivní přídavky: 2 úředníci v VIII. třídě	2 208
aktivní přídavky: 1 úředník v IX. třídě	960
(–) 2% interkalár	(–) 362
denní platy a mzdy	
výpomocný sluha, písarka	2 336
ostatní	
úřední paušál (nájemné a kancelářské potřeby)	3 000
fotografie a knihovna	1 000
paušál na cestovné a diety	10 000
paušál na provádění výkopů ústavem	20 000
subvence na výkopy prováděné jinými ústavem a odborníky	20 000
paušál na konzervaci výkopů	5 000
mimořádné výdaje	
nábytek a zařízení	1 000
fotografická komora a dílna	5 000
celkem	85 142

Tab. 2. Návrh rozpočtu Státního archeologického ústavu na rok 1920, předložený ministerstvem školství a národní osvěty (OD ÚDU AV ČR, fond Zdeněk Wirth, karton W-A-252, sign. W-A-252/2; sumy jsou uvedeny v korunách).

24 Koncept dopisu ministerstva školství a národní osvěty praesidiu ministerské rady, 12. (?) června 1919; OD ÚDU AV ČR, fond Zdeněk Wirth, karton W-A-4, sign. W-A-4/2, spis čj. 18017/1891 n. o./1919.

25 Sbírka zákonů a nařízení státu československého. Ročník 1920. Praha 1920, str. 175–218.

26 Interní záznam (Z. Wirth), 5. března 1920; NA, fond Ministerstvo školství a kultury – osobní, karton 155, složka Lubor Niederle, spis čj. 11145/1355 n. o./1920 (podtrženo v originále).

27 Dopis (jmenovací dekret) ministra školství a národní osvěty (G. Habrman) L. Niederlovi, 23. dubna 1920; NA, fond Ministerstvo školství a kultury – osobní, karton 155, složka Lubor Niederle, spis čj. 11145/1355 n. o./1920 (podtrženo v originále). Výmluvné jsou připojené poznámky „Dekret! Lepší papír!“ a „osobně převzal Jíra 8/5 20“. Dekret zjevně nebyl Niederlovi předán osobně, resp. zaslán úředně a na ministerstvu jej se zhruba dvoutýdenním odstupem vyzvedl Josef Antonín Jíra. Poznamenejme, že sám Niederle na počátku roku 1921 v rekapitulaci událostí spojených

7. ZÁVĚREM...

Nalezené a nově identifikované archivní prameny přináší doposud neznámá fakta do příběhu zrodu Státního archeologického ústavu a umožňují jej výrazně zpřesnit, resp. upravit. Memorandum zformulované v závěru prosince 1918 (Příloha 1), precizovaná představa z 1. května 1919 (Příloha 2) a provozní návrhy (návrh na jmenování konzervátorů s platností od 1. října 1919, návrhy instrukcí pro ředitele a konzervátory, návrh rozpočtu na rok 1920; Příloha 3) ukazují, jak se pozvolna proměňovaly především názory na vnitřní organizaci plánované instituce a náplň její činnosti.

Státní archeologický ústav měl být od počátku cíleně vybudován jako ústředí československé archeologie s dominantním silně centralizovaným postavením v oboru. Podle původní představy se měl zabývat nejen prehistorií a protohistorií (reprezentovanou především klasickou archeologií), ale také archeologií vrcholného středověku, a to výhradně na území nového státu; s institucionálním působením v zahraničí se zprvu v podstatě nepočítalo. Souhrou okolností však postupně došlo k názorovému posunu – s jistým zjednodušením by bylo možné konstatovat, že archeologie vrcholného středověku ustoupila klasické archeologii, která své působení rozšířila do ciziny. V realitě dvacátých let 20. století Státní archeologický ústav vsutku cíleně pominul výzkumy vrcholně středověkých nalezišť (jakkoliv instrukce pro konzervátory z 24. června 1919 zmiňovaly výslovně systematické výzkumy „*historických památek*“), naopak organizoval expedice v cizině.

Proměna prošla např. také představa o vnitřní struktuře instituce, a to od složitěho systému dvou sekcí s poradními sbory a centrálním direktoriem k nekomplikovanému systému státních konzervátorů podřízených přímo řediteli. Již v počátcích byl do struktury Státního archeologického ústavu vložen prvek asymetrie v podobě tří teritoriálně působících státních konzervátorů a jednoho státního konzervátora specializovaného na konkrétní období. Tento systém byl nakonec v praxi skutečně uveden v život, avšak souhrou nepříznivých okolností zčásti pouze *de facto* – dva ze tří státních konzervátorů (Josef Antonín Jíra, Innocenc Ladislav Červinka) totiž nakonec nebyli jmenováni *de iure* pro konkrétní region; specializace pro konkrétní období přišla ke slovu teprve později, avšak netýkala se zprvu plánovaného vrcholného středověku. Z Niederlových koncepčních dokumentů je také zjevné, že o výběru prvních tří státních konzervátorů bylo rozhodnuto nejpozději v červnu 1919.

Podle mého soudu je zřejmé, že hlavní střet o podobu nové instituce neprobíhal mezi „památkářskou“ koncepcí Emanuela Šimka a „badatelskou“ koncepcí Lubora Niederla. V podstatě šlo o *mocenský souboj* mezi autoritářsky vystupujícím Zdeňkem Wirthem (a ministerstvem školství a národní osvěty, v němž však Emanuel Šimek nehrál v průběhu roku 1919 podstatnou roli) a skupinou prehistoriků kolem Lubora Niederla. Těžištěm sporů přitom nebyly odlišné názory na roli nové instituce, ale snahy obou stran o získání/zachování rozhodovacích pravomocí. V tomto směru bylo nepochybně ve výhodě ministerstvo školství a národní osvěty, neboť Lubor Niederle a jeho přátelé byli odkázáni na jeho rozhodnutí a podporu. Naopak výhodou prehistoriků sdružených kolem Lubora Niederla byla schopnost jasně zformulovat koncepční představy, jež vycházely z důvěrné (a praktické) znalosti potřeb oboru, v němž se pohybovali již řadu let. Ostatně Niederlovo (resp. Buchtelovo/Stockého) memorandum z konce prosince 1918 lze interpretovat v širších souvislostech jako pokus aktivně převzít iniciativu, zformulovat vlastní návrh a nečekat pasivně na plány, které vzniknou na ministerstvu školství a národní osvěty.

Je vhodné zmínit ještě alespoň jeden aspekt (řadu dalších ponechme stranou!), který z nově identifikovaných dokumentů vcelku zřetelně vyplývá – v žádné z dosud známých písemností, jež bezprostředně souvisejí se vznikem Státního archeologického ústavu, není sebemenší zmínka o národnostně německé archeologii, třebaže nová instituce měla působit na území celého státu. A Niederlovy koncepční texty neméně zřetelně ukazují rovněž na jeho paternalistický přístup k archeologii na Slovensku – v jeho pojetí měla být československá archeologie v zásadě národnostně českou archeologií.

Poslední poznámku je vhodné věnovat diskusi o datu vzniku Státního archeologického ústavu. Je totiž zřejmé, že úředníci ministerstva školství a národní osvěty (resp. Zdeněk Wirth) považovali za klíčový okamžik zrodu nové instituce schválení rozpočtu na rok 1920 československým parlamentem (29. ledna

---

s počátku instituce datoval vystavení jmenovacího dekretu chybně k 23. únoru (!) 1920 – viz I. zpráva o činnosti Státního archeologického ústavu za rok 1920, 31. ledna 1921; NA, fond Ministerstvo školství, karta 3243, inv. č. 1751, spis čj. 33486/1921. Viz též např. *Hlava 2021*, 506–507, pozn. 26 (s mylným datem).

1920) a jeho zveřejnění ve Sbírce zákonů a nařízení (28. února 1920). Právě na tyto právní akty navazovaly další kroky – faktický příchod Josefa Antonína Jíry do nové instituce k 1. březnu 1920 a jmenování Lubora Niederla ředitelem Státního archeologického ústavu 23. dubna 1920, jež bylo provedeno se zpětnou platností k 1. lednu 1920. Ostatně připomeňme, co uvedl Zdeněk Wirth v interním záznamu 5. března 1920: „Schválením státního rozpočtu na rok 1920 Nár. Shromážděním vstoupil *Archaeologický ústav* (tit. 8. §. 2. II. 2.) v život.“

TEXTOVÉ PŘÍLOHY

Příloha 1

Návrh Lubora Niederla na založení Státního archeologického ústavu z 26. prosince 1918, adresovaný ministerstvu školství a národní osvěty s doprovodným dopisem 28. prosince 1918 (OD ÚDU AV ČR, fond Zdeněk Wirth, karton W-A-4, sign. W-A-4/2; podtrženo v originále)

Ministerstvo vyučování a osvěty
v Praze!

V příloze dovoluji si předložit ministerstvu návrh na zřízení Archeologického Ústavu a prosím, aby jej ministerstvo vzalo v blahovolnou úvahu.

V Praze dne 28. prosince 1918

Prof. Dr. L. Niederle

Návrh na zřízení státního
Archeologického Ústavu
v Praze.

V odborné literatuře evropské je známa důležitost, jakou mají naše země v praehist. archaeologii. Jsou pro ni přímo klassickou půdou, neboť se zde soustředí nesmírně bohatství nálezů všech dob a všech kultur praehistorických. Tato poloha našich zemí působila ve velké míře již na dosavadní úspěchy české archaeologie.

Ale tato význačná poloha přivádí i k povinnosti: totiž k tomu, aby se jednou přistoupilo k systematickému prohledání našich zemí, kde ještě převládá řada otázek čeká rozluštění a velká řada památek řádného prozkoumání. A dnes se úkol ten zdvojnásobil připojením Slovenska, kde domácí bádání je v plenkách a kde hranice dunajská staví před nás úkoly velké kulturně-historické důležitosti. Zde i klassická archaeologie najde v odkrývání památek římské provenience mnoho a vděčné práce.

Řada těchto velkých úkolů starých, netknutých i nově přibylých vede mne k tomu, abych navrhl zřízení samostatného archeologického ústavu ve správě státní, neboť jen řádně organisovaný a řádně dotovaný státní ústav podjati se může se zdarem systematického prozkoumání předhistorických památek našeho a slovenského pravěku, rovněž jako památek klassických a historických, odbornými výkopy dosud téměř netknutých.

Podobné ústavy archaeologické zřídily si všechny kulturnější státy kolem nás: Rusko, Rakousko, Německo, Francie, Anglie, Itálie, Řecko, ovšem hlavně k výkopům na půdě klassické, a nyní zajisté je zřídí i státy, které nově povstávají. Hlavní důvody, pro něž by neměl chybět i náš stát československý, totiž bohatství památek dosud náležitě neprozkoumaných, uvedl jsem již v úvodu. Ale jsou i jiné. Ukázal bych zejména na velký význam didaktický: jedině v takovém ústavu u příležitosti výkopů pod řádným vedením může se vzdělati nový odborný dorost u nás a reciprocita, v kterou by ústav asi vstoupil s ústavu jiných států, umožnila by dovršiti toto domácí vzdělání i účastí na výkopech významu světového, zejména v oblasti kultur klassických. Jedině touto cestou vychová si český stát řádné znalce evropské archaeologie praehistorické, klassické i historické, vychová si docenty universitní a řádné úředníky pro svá státní muzea.

Podrobný návrh organisace a práce Arch. Ústavu podal by podepsaný později, kdyby návrh jeho ministerstvem osvěty v zásadě byl přijat a on dalšími přípravnými pracemi pověřen. Zatím pro orientaci předběžnou dovoluji si naznačiti následující základy jeho organisace a práce.

I. Činnost a úkol.

a.) Arch. Ústavu příslušelo by vypracování generálního katalogu památek a generálního plánu arch. výkopů po celém československém státě, dále třídění této práce a přikazování jednotlivým výkonným orgánům, buď vlastním silám ústavním, nebo státním a jiným veřejným musejím.

b.) Arch. Ústavu příslušel by dozor nad prováděním těchto výkopů, jakož i nad konservováním a upravením získaného materiálu pomocí musejí. Jemu dále náleží určit, do kterých musejí materiál se uloží.

c.) Arch. Ústavu náleželo by o výkopech vésti přesné záznamy, vědecky je zpracovati a podle důležitosti i publikovati ve svém orgánu.

d.) Arch. Ústavu náleželo by navrhovací votum při všech větších nákupech archaeologických památek pořizovaných přímo na účet státu.

II. Organizace.

a.) Arch. Ústav skládal by se ze dvou sekcí: I.) praehistorické (pro praehistorii a klass. archaeologii) a II.) historické. Každá z těchto sekcí by pracovala samostatně a samostatně disponovala tou částí, která by jí ze státní dotace připadla. Také vědecký orgán Ústavu dělil by se na dvě samostatné části, každou sekcí redigované.

b.) V čele Arch. Ústavu stál by státem jmenovaný ředitel Ústavu (po případě jeho zástupce). Vedle něho měla by každá sekce svého ředitele sekčního a svého referenta jako síly výkonné, ustanovené státem z členů poradního sboru každé sekce. Ředitel ústavu, oba ředitelé sekcí a oba jejich referenti tvořili by stálé direktorium celého Ústavu, jehož hlavním úkolem by bylo spravovati jmění i dotace a řídit všechny práce.

c.) Vedle tohoto direktoria byla by však v každé sekci řada odborníků (pravidlem ne více než 10) tvořící sekční sbor, jenž by se radil a usnášel o návrzích do oboru každé sekce spadajících a návrhy ty direktoriu předkládal. Část těchto odborníků byla by jmenována státem, část vyslána od hlavních odborných institucí.

Uznala-li by dosavadní Arch. Komise při České akademii věd za vhodné rozejít se vzhledem na zřízení Arch. Ústavu, buďtež členové její, pokud jsou odbornými znalci sekce I. nebo II., jmenování členy sekčních sborů, jelikož tato Komise plnila dosud část úkolů Ústavu navrženého.

d.) Ostatní personál Arch. Ústavu (assistenti, technické síly, sluhové atd.) budou státem postupně jmenování podle potřeby a k návrhu direktoria. Odborná biblioteka bude mít úkol poříditi úplnou bibliografii a mapy československé archaeologie.

III. Kursy archaeologické.

Poněvadž bude zapotřebí vychovati mnoho náležitě vzdělaných konservatorů a úředníků veřejných musejí, doporučuje se, aby za tímto účelem Arch. Ústav, po případě v dorozumění s universitou a jinými odbornými institucemi, řídil speciální kursy archaeologické a museální. Do těchto kursů mohou býti za řádné členy přijati absolvovaní posluchači vysokých škol, kteří se mohou vykázati již předběžným vzděláním a hodlají se archaeologii dále věnovati. Ti po absolvování kursů, složí-li předepsanou zkoušku s dobrým prospěchem, obdrží vysvědčení Arch. Ústavu (even. i titul konservatora AU.), kteréžto bude nutnou podmínkou pro přijetí za odborné síly definitivní do státních musejí.

Mimořádným členem může býti každý posluchač vysokých škol nebo kdokoliv, jenž má dosti vzdělání, aby kursy mohl s prospěchem sledovati. O přijetí posluchačů obou kategorií rozhoduje direktorium. Bližší organizaci kursů, zkušebních předmětů a komisí zůstává si podepsaný navrhnouti později, bude-li zapotřebí.

V Praze dne 26. XII. 918

Lubor Niederle
ř. professor archaeologie české university

Příloha 2

Podrobný návrh Lubora Niederla upřesňující úkoly a strukturu Státního archeologického ústavu, adresovaný ministerstvu školství a národní osvěty s průvodním dopisem 1. května 1919 (OD ÚDU AV ČR, fond Zdeněk Wirth, karton W-A-4, sign. W-A-4/2; podtrženo v originále)

Ministerstvo vyučování a osvěty
v Praze!

Obdržel jsem sdělení, že ministerstvo v zásadě přistoupilo na návrh, aby byl zřízen státní archeologický úřad, jenž by v celém českém státě na starosti měl praktické výkopy praehistorických a středověkých památek. Spolu jsem dostal vyzvání, abych podal detailnější obraz jeho organizace a úkolu. Vyhovuji tedy vyzvání tomu v následujícím návrhu, podotýkaje, že další detaily týkající se podrobného rozvržení práce mezi jednotlivé síly výkonné mohl bych podati (ve formě instrukcí) ministerstvu teprve, až by tento projekt byl schválen a příslušný k němu rozpočet povolen. Neboť z povoleného rozpočtu vyplyne teprve, jakými silami a prostředky budeme moci disponovati.

Potom mohl bych také podati návrh na pracovní řád a na jednací řád sboru poradního.

V Praze dne 1. května 1919

Prof. dr. L. Niederle

I.

Naznačil jsem již v předběžném svém podání důvody, které mne vedly k návrhu na zřízení státního archeol. ústavu. Osamostatnění českého státu a připojení Slovenska postavilo nás i na půdě archaeologické před nové a veliké úkoly.

O bohatství Čech a Moravy praehistorickými památkami netřeba se šířiti. Jest to věc známá v evropském bádání, v němž se také Čechy a Morava v důsledku toho domohly význačného místa. Ale toto bohatství je dosud jen z menší části odkryto a zužitkováno, tak že čeká praehistorické bádání české ještě mnoho úkolů a povinností, které nám nastávají, jsou tím větší, že země naše jsou nyní přeměněny v samostatný stát, který má zajisté k jejich historii a praehistorii větší povinnosti a jemuž na zdaru české archaeologie na fóru evropském mnohem více záleží, než jsme mohli žádati od bývalého Rakouska.

Pokrok další není však možný bez systematických výkopů, a to jak praehist. nalezišť po celé zemi roztroušených a známých, tak zejména řady vynikajících míst, o nichž dále bude řeč. K nim druží se stejně potřeba podniknouti i řadu výkopů památných míst středověkých, jež ostatně jsou na mnoze v souvislosti s předhistorií, neboť představují další stupeň vývoje naší kultury předhistorické.

Ještě naléhavěji utvářejí se poměry na Slovensku. V Čechách a na Moravě do archaeologického bohatství zasáhlo již aspoň z části systematické bádání skrovnými prostředky našich musejí. Naproti tomu Slovensko dnes k nám připojené je zemí, která pro svou archaeologii vyžaduje teprve zbudování základů, neboť bylo velmi zanedbáno. Vše téměř, co se tam našlo, bylo odvlékáno do sbírek maďarských, hlavně do Pešti, a velkých, systematických výkopů, které by praehistorii země řádně osvětlily, nebylo tam dosud konáno (podle mých vědomostí). A přece tam čeká celá řada úkolů velmi vděčných a zajímavých. Všechny doby praehistorické a všechny kultury, které známe v střední Evropě, mělo také Slovensko, ale odtamtud je známe jenom nepatrně a jeho středověk leží před námi ještě více zahalen. Tím pak, že se dostáváme mezi Hainburkem a Sobou k Dunaji, dostává se naše archaeologie poprvé ve větší míře i do sféry staré kultury římské a nepochybuji, že při podrobnějším ohledání přilehlých území objeví se nám i úkol vykopávati důležité památky římské, tak jako se to stalo na místech sousedního Karnunta a Brigetia.

Rozsáhlou tuto práci – sestávající z rozmnožených úkolů v Čechách a na Moravě a z nových na Slovensku – nemůže zmocni dosavadní museální organisace, jež se u nás vyvinula pod chudou patronancí zemskou a vlády rakouské. Není prostě možno, aby takové úkoly větší, jichž řadu dále uvádím, vzala na se musea po říši roztroušená. Neboť tato musea nemají a nebudou míti k tomu prostředků, a i kdyby jim jich stát poskytl, nedostávalo by se vždy jednoho: totiž systematického jednotného vedení, rozumně rozřídujícího a zase soustřeďujícího výkopnou práci s jednoho hlediska a podle jednoho uvědomělého plánu, a potom by se nepracovalo nikdy s náležitou ekonomikou.

Je nutně zapotřebí, aby se nepátralo jen náhodně, tam kde se občas něco objeví, nebo kde náhodou to které museum má místní zájem, nýbrž aby zde byl plán, jenž je sestaven s dostatečnou znalostí problémů a potřeb nejen archaeologie české, ale i celé evropské, jejíž je česká důležitou částí.

Jíti za těmito problémy a pomahati k jejich rozřešení bude nyní úkolem české archaeologie, rozřešiti je před jinými a vyniknouti českou prací na fóru evropském, bude její chloubou. To však bude možné jen pomocí takové organisace výkopné práce, jakou může poskytnouti jen jednotné vedení a dostatečně dotovaný archaeologický ústav. Musea jím ve své dosavadní činnosti zkrácena nebudou. Jim zůstane vyhrazena nejen spousta drobnější stále se vyskytující práce výkopné v příslušných rayonech, nýbrž ona i tam, kde mají schopné síly po ruce, budou od ústavu archaeologického pověřována jednotlivými většími pracemi, kde různé důvody mluvíti budou ve prospěch toho, aby je provádělo příslušné museum. Takovými pracemi budou moci býti pověřeni vůbec i vynikající odborníci mimo ústav stojící.

II.

Pověděl jsem výše s důrazem, že význačným úkolem archeol. ústavu bude zaříditi výzkumy tak, aby podle plánu a systematicky řešily se velké dosud existující nebo vznikající problémy střeoevropské praehistorie a dále aby se do práce vzaly především tak důležité objekty, na jejichž prozkoumání dosavadní prostředky a organisace nestačejí.

Není zde místo k tomu, abych ukazoval, jaké hlavní problémy existují dnes v české a rovněž v evropské archaeologii, ale tolik mohu říci, že snad pro všechny je v Čechách a na Moravě nebo Slovensku půda klassická, která, řádně zpracována, přinést může rozřešení. Máme zde klassickou půdu pro diluvium i pro neolith, zachází sem záhadná střeoevropská oblast mohyl od západu, tak jako od severu neméně záhadná a pro nás na nejvýše důležitá oblast žárových hrobů typu lužickoslezského i nového typu římskoprovinciálního a rovněž čeká na nás zde ještě rozřešení počátků kultury slovanské i její další vývoj středověký. O tom pak, jak se čistá římská kultura dostala Dunajem do naší sféry, zmínil jsem se již nahoře.

Veden zřením k těmto problémům, jakož i principem náležitého dělení práce chci nyní naznačiti několik hlavních úkolů, které bych pro nejbližší léta pokládal za nejnmutnější předmět práce archaeologického ústavu:

- 1.) Prokopání jeskyň s diluviálními a neolith. nánosem za účelem poznání nejstarších fasí mezi diluviem a neolithem.
- 2.) Podniknouti rozsáhlý výzkum v oblasti českých mohyl, zejména v skupině povltavské a severně od Berounky.
- 3.) Pokusiti se o definitivní rozřešení otázky nepřetržitého vývoje polí popelnicových, a to zejména intensivním kopáním na pohřebištích doby římské.
- 4.) Prokopání důkladné zbylé části hradiště u Stradonic, pořívajícího právem pověsti evropské pro svou nápadnou shodu s velkými hradišti francouzskými na Mt. Beuvray, Alise St. Reine, jakož i analogického hradiště moravského u Okluk blíže Boskovic.
- 5.) Rozřešiti intensivním kopáním českých mohyl V.–VIII. st. po Kr. otázku počátků kultury české a současné s ní kultury merovejské.

- 6.) Počítí se systematickým výzkumem hradišť, a to v první řadě českých hradišť knížecích (Levý Hradec, Budeč, Tetín, Kouřim, Vraclav atd.) a na Moravě pokusí se o rozřešení otázky starého Velehradu.
- 7.) Na uherském Slovensku budou první úkoly poněkud jiné. Tam se bude musit počít se soupisem praehist. památek, kterým by byl položen pevný základ pro plán archeologických výkopů; bude to první prací tamějšího st. konservátora informovat se o dosavadním stavu arch. badání na Slovensku a zejména o římských památkách na našem úseku dunajském. Podle jeho informací sestaví se plán nejbližších prací. Ale už mezi tím bude nutno pokračovat v rozsáhlé míře ve výkopech na hradišti u Děvína a event. i na místě staré Pribinovy Nitry, jakožto doplňku k system. výzkumu knížecích hradišť českomoravských.
- 8.) Návrhy na první výkopy pozdějších památek středověkých vyžádám si teprve od příslušných znalců, ev. příslušného konservátora.
- 9.) Konečně nebude od místa zmínit se i o tom, že se otvírá českému badání i velmi vděčné pole na Balkáně, kde by se mohlo aspoň z části převzít dědictví rakouského Ústavu pro výzkum balkánský. Zde by mohl jednou český arch. ústav úspěšně závodit s internacionálními výsledky archeol. ústavů jiných států zřízených v Řecku a v Itálii.

III.

Organisace.

Pokud se týče organisace, tu původní svůj návrh povšechný doplňuji a detailisuji takto:

Ředitel. a) V čele ústavu stojí ředitel, jenž reprezentuje ústav proti ministerstvu osvěty, jemuž je ústav podřízen ve věcech administrativních i finančních, jenž činí ministerstvu návrhy v těchto věcech a volně, po úradě se státními konservatory určuje každý rok v mezích povoleného rozpočtu, jak naložit s povolenými prostředky k vyplnění úkolu, pro nějž byl ústav zřízen. Za trvalé vedení ústavu může mu býti ministerstvem udělena přiměřená remuneration. Dispozice a výsledky roční práce předkládá ministerstvu po uplynutí kalendářního roku. On také v dorozumění s příslušnými konservatory činí návrhy, jak materiál výkopy získaný rozdělit mezi muzejní.

Státní

konservatoři. b.) Výkonné síly ústavu sestávají ze státních konservatorů, jimž náleží vlastní provádění výkopů podle dispozic daných ředitelem, v zimě pak péče o náležitě konservování dobytého materiálu a jeho zpracování, a konečně účast na didaktických museálních kurzech a jiných ještě pracích, pokud by se ukázaly potřebné. Při konečném vybudování ústavu, a to vzhledem k tomu, že praehistorické badání vždy by zaujalo nejvíce a neustálé práce, bylo by potřeba tří konservatorů praehistorických, a to 1.) pro Čechy, 2.) pro Moravu a Slezsko a 3) pro Slovensko, a jednoho 4. konservátora pro výkopy středověkých architektur v celé říši.

Tito státní konservatoři zařadí se na počátku do IX. (ev. VIII.) třídy platební, v níž postupují do VII. Odchod z činné služby, jakož i nároky na výslužbu podléhají obecně platným normám statu úřednického, s tím dodatkem, že dokonání 70. rok života je krajní hranicí činné služby.

Podmínkou vstoupení do služby státního konservátora je, že st. konservátor nesmí mít své soukromé sbírky archeologické, aniž pořizovat jakoukoliv arch. sbírku mimo účel státní.

Pokud by nebylo možno zařídit hned všechny 4 konservatoriáty, učiní ředitel ústavu ministerstvu návrhy, jak by se měla práce výkopná v celém státě prozatím obstarat. Práce výkopné konaly by se od jara do podzimu, v zimě na protěmu práce konservační v dílně a kursy, o nichž srv. dále na násl. stránce.

Rada.

c.) Vedle konservatorů zřízen budiž ještě poradný sbor z odborníků mimo ústav, který by byl jmenován na dobu 5 let ministerstvem k návrhu ředitele. Tento by se scházel občas nejméně dvakrát do roka a radil i usnášel o návrzích do působnosti Ústavu spadajících. Členů by bylo 16–20.

Sídlo.

Personál.

d.) Sídlo archeologického ústavu a spojené s tím kanceláře i dílny konservační je v Praze. Nutný personál sestaví ředitel podle stavu prací a státní finanční podpory. Pro počátek budiž řediteli přidělena aspoň 1 výpomocná síla písařská a 1 výpomocný sluha s platem podle obvyklých norem výpomocných sil v ministerstvu používaných.

Místnosti.

Dílňa konservační a modellační sloužit má v první řadě společným potřebám všech st. konservatorů, totiž k náležitěmu konservování památek jejich výkopem odkrytých, v druhé řadě však i jiným státním a veřejným korporacím, pokud by se se svými potřebami na ni obraceli. Pokud se týče zařízení této dílny, podal bych časem další návrhy aj. podle toho, jaké budou k dispozici prostředky a místnosti.

Pokud se pak týče místností, mohly by se kanceláře ústavu, dokud nenajde vlastních ubikací, umístiti v archeologickém kabinetě č. university, kde bych dva menší pokoje mohl dát k dispozici. I počátky dílny mohly by býti umístěny tam v Kaulichově domě v přízemí, jestli že by česká universita jich k tomu na čas propůjčila.

Jinak jako minimum vlastních místností pro ústav potřebných vyžadoval bych 3 pokoje pro kanceláře (ředitel, konservátor, písař) a 2 velké přízemní místnosti s několika vedlejšími k zařízení dílny konservační a modellační. Nejlépe by se k tomu hodily refektáře nějakého kláštera.

IV.

Bude tedy úkolem českého archeologického ústavu v první řadě tato práce:

- 1.) vypracování generálního katalogu památek k vykopání určených a generálního plánu jejich výkopů,
- 2.) systematické provádění těchto výkopů,
- 3.) konzervování dobytého archeol. materiálu,
- 4.) zpracování jeho vědecké, ev. i publikování v orgánu Arch. ústavu,
- 5.) rozdělení a přikazování dobytého materiálu jednotlivým musejím,
- 6.) činnost didaktická směřující k výchově odborných sil pro archeologické sekce veřejných musejí pomocí občasných odborných kursů.

O vedení a zařizení těchto didaktických kursů podal bych časem speciální návrh, jakmile by poměry dovolily jejich realizování.

Příloha 3

Provozní návrhy Lubora Niederla, adresované ministerstvu školství a národní osvěty 24. června 1919.

Návrh na jmenování konzervátorů a návrh rozpočtu na rok 1920 jsou dochovány v originále (OD ÚDU AV ČR, fond Zdeněk Wirth, karton W-A-4, sign. W-A-4/2; podtrženo v originále); zato návrhy instrukcí/statutů pro konzervátory a instrukcí pro ředitele jsou dochovány pouze v konceptech (MÚA AV ČR, fond Lubor Niederle, karton 17, inv. č. 480; podtrženo v originále).

Podání
ve věci archeologického ústavu.

- 1.) Návrh na jmenování konzervátorů
- 2.) návrh na schválení statutů konzervatorských
- 3.) návrh na schválení instrukcí pro ředitele
- 4.) návrh na rozpočet pro r. 1920.

Ministerstvu
školství a osvěty československé
republiky v Praze!

Výnosem ministerským ze dne 26. dubna 1919 č. 18017/1891 n. osv. byla podepsanému svěřena organizace nově zřizovaného státního ústavu archeologického v mezí rozpočtu povoleného na r. 1919.

Dovoluji si tudíž na základě svého již dříve podaného organizačního exposé z května t. r. podati nyní ministerstvu tyto návrhy:

- 1.) Ministerstvo osvěty račiž jmenovati dva konzervátory státního archeol. ústavu s požitky VIII. hodn. třídy s platností od 1. října 1919, a to p. Josefa Jíru, dosud revidenta fin. zemské účtárny v Praze, konzervátorem pro Čechy, a p. I. L. Červinku, kult. inženýra v Kojetíně, konzervátorem pro Moravu a Slezsko.
- 2.) Ministerstvo račiž dále uděliti prof. dru Janu Eisnerovi, jenž v září nastoupí úřad profesora středoškolského na Slovensku, titul st. konzervátora pro Slovensko uherské a povoliti mu z položky pro státní arch. ústav schválené roční remuneraci 2000 korun.

Konečně račiž ministerstvo schváliti připojený návrh statutů konzervatorských a instrukcí pro ředitele.

V Praze dne 24. června 1919

Prof. Dr. L. Niederle

Instrukce konzervátorů
státního ústavu archeologického

I. Konzervátory státního archeologického ústavu mohou býti jmenováni znalci theoretické a praktické archaeologie s platem IX. nebo VIII. třídy, jenž postupuje do tř. VII. Konzervatorství může však býti svěřeno titulárně i tomu, jenž již přiměřený úřad v republice zastává. V případě tom vyměří mu ministerstvo k návrhu ředitele ústavu přiměřenou remuneraci za provádění úkolů konzervatorských.

II. Povinnosti a práva konzervátorů.

- 1.) Konzervátor musí se před přijetím úřadu písemně zavázati, že nebude sám sbíratí předměty starožitnické a sbírku, má-li jakou, nabídne za normální cenu ke koupi veřejnému museu nebo státu.
- 2.) Povinnosti konzervátora je prováděti systematické výkopy praehistorických nebo historických památek podle dispozic, jež ředitelství archeol. ústavu v mezích daného rozpočtu a s ohledem na návrhy konzervátorů každoročně určí. Výkopy ty budtež pravidlem konány od jara do podzimu, dokud počasí a hospodářské poměry tomu dovolí.
- 3.) V období zimním, v němž se výkopy nekonají, je povinností konzervátorů

- a.) starati se o řádnou konservaci vykopaných památek v dílně, která mu je k dispozici, nebo v hlavní dílně pražské,
  - b.) míti účast na museologických kursech výchovných, pokud by je ústav občasně s podobnými institucemi pořádal,
  - c.) konati z nařízení ministerstva inspekce veřejných nebo soukromých sbírek archaeologických,
  - d.) sestavovati úplný soupis nalezišť buď kopáním vůbec netknutých nebo nedodělaných, a vésti jej v přesné evidenci,
  - e.) hotoviti detailní mapy typologické a kulturní, jež zůstanou uloženy v kanceláři ústavu k dispozici badatelům,
  - f.) podávati během každého roku podrobný vědecky zpracovaný výkaz o své uplynulé činnosti, doložený příslušnými účty z příjmů a vydání a spolu předkládati své návrhy pro činnosti roku následujícího,
  - g.) býti k dispozici ministerstvu i pro jiné mimořádné práce, pokud by s úřadem jich souvisely, a vůbec pracovati úsilovně na podporu českého arch. badání.
- 4.) Přijetí a současné zastávání funkce jiné, jež však je s úřadem konservatorským ve věcné shodě, na př. řízení některé veřejné sbírky musejní, může se státi jen s povolením ministerstva a v té míře, aby tím povinností konservatorským nebyla způsobena újma.
  - 5.) O úředních hodinách dohodnou se konservatoři s ředitelstvím ústavu. Příslušnou korespondenci v oboru své činnosti vykonávají konservatoři sami. Potřebné tiskopisy nebo rozmnožování oběžníků obstará kancelář Archeol. ústavu v Praze.
  - 6.) Konservatorům náleží právo na prázdniny příslušné třídy úřednické. Prázdniny, které mají připadnouti mimo hlavní období výkopů, určí se v dohodě s ředitelstvím ústavu.
  - 7.) Kde, jako v Praze, zřízena bude dílna conservační, vede v ní práce příslušný konservator podle dispozic učiněných ředitelstvím ústavu a rozpočtem. Je zodpověden za řádné udržování místností, materiálu a řádný chod prací praeparatorů, kteří jsou mu podřízeni.
  - 8.) Vzhledem k poměrům hospodářským jsou konservatoři povinni dbáti šetrnosti při výdajích s výkopy spojených. Diety konservatorů a praeparatorů při výkopech stanoveny jsou podle příslušných norem úředních.

Praha 24. VI. 919 Niederle

Instrukce pro ředitele
státního archeolog. ústavu.

Ředitel archeol. ústavu reprezentuje ústav na venek a v ministerstvu vyučování. Povinností jeho je

- 1.) vésti ústav ke zdárnému rozvoji na základě cílů předem stanovených a starati se o řádný postup všech prací výkopných i conservačních,
  - 2.) rozvrhovati vydání na výkopy, výzkumné cesty a na práce v dílně v mezích schváleného rozpočtu, vésti o tom řádné záznamy a předkládati počátkem každého roku výroční zprávu a účty z příjmů a vydání roku minulého,
  - 3.) seznamovati se s výsledky a pokroky podobných institucí v cizině a používatí jich na prospěch ústavu,
  - 4.) o poměru ředitele ke konservatorům viz instrukce konservatorské.
- 5.) Ředitel má k ruce kancelář, jejíž síly jsou mu podřízeny.

Návrh rozpočtu
státního archeolog. ústavu na r. 1920.

Remunerace ředitelovi	5000
Plat dvou konservatorů	9400
Remunerace konservatoru pro Slovensko	2000
Praeparator (ve statu podúředníků)	1400
Potřeby kanceláře	1000
Potřeby dílny	3000
Paušální výlohy při výkopech	20,000
Subvence na výkopy	20,000
Subvence na pořádání kursů	1000
Nepředvídané	2200
	65,000 korun

V Praze dne 24. VI. 919

Prof. Niederle

LITERATURA

- Hlava, M. 2021:* Počátky. Kapitola z dějin Státního archeologického ústavu. *Archeologie ve středních Čechách* 25, 499–518.
- Niederle, L. 1922:* Státní archaeologický ústav v Praze. *Obzor prehistorický* I, 60–61.
- Sklenář, K. 2011:* Vývoj péče o archeologické památky v českých zemích. *Sborník Národního muzea. Řada A – Historie* 65, 1–106.
- Šimek, E. 1949:* Trochu historie. *Z dávných věků* 2, 181–186.

Zu den Anfängen des Staatlichen Archäologischen Instituts: Addenda et corrigenda

Es ist allgemein bekannt, dass jeder Text schon in dem Augenblick seiner Abgabe in den Druck dem aktuellen Wissensstand nicht mehr entspricht. Gerade dieses Schicksal betraf den Aufsatz über die Anfänge des Staatlichen Archäologischen Instituts, der in dem vorigen Jahrgang dieser Zeitschrift veröffentlicht wurde (*Hlava 2021*). Dank der im August 2021 und Januar 2022 identifizierten Quellen kann man jetzt nämlich im Vergleich zu den bisherigen Versuchen ziemlich genauere Geschichte der Entstehung des Staatlichen Archäologischen Instituts vorstellen. Das am Ende Dezember 1918 geschriebene Memorandum (Beilage 1), ihr präzisiertes Version vom 1. Mai 1919 (Beilage 2) und die Betriebsvorschläge (Vorschlag für die Ernennung von Konservatoren mit Gültigkeit seit dem 1. Oktober 1919, Vorschläge der Instruktionen für Direktor und Konservatoren, Haushaltsvoranschlag für das Jahr 1920; Beilage 3) zeigen, wie sich die Vorstellungen über die interne Organisation der geplanten Institution und ihre Tätigkeit allmählich geändert haben.

Das Staatliche Archäologische Institut sollte von Anfang an gezielt als das Zentrum der tschechoslowakischen Archäologie mit der dominanten und stark zentralisierten Position aufgebaut werden. Der ursprünglichen Vorstellung nach sollte es sich nicht nur mit der Vor- und Frühgeschichte (vor allem durch die klassische Archäologie repräsentiert), sondern auch mit der Archäologie des Hochmittelalters beschäftigen, doch ausschließlich nur auf dem Gebiet des neuen Staates; ausländische Aktivitäten waren zuerst nicht geplant. Wegen der verschiedenen Umstände kam es jedoch allmählich zu einem Meinungsumschwung. Vereinfacht kann man konstatieren, dass sich Archäologie des Hochmittelalters zugunsten der klassischen Archäologie zurückgezogen hat und die Aktivitäten der klassischen Archäologie ins Ausland expandierten. In der Realität der 1920er Jahre hat das Staatliche Archäologische Institut die Erforschung der hochmittelalterlichen Fundstellen außer acht gelassen und, im Gegenteil, ausländische Expeditionen organisiert.

Die Vorstellung von der internen Struktur der Institution hat sich ebenfalls geändert, und zwar von einem komplizierten System zweier Sektionen mit Beratungsausschüssen und einem zentralen Direktorium bis zu einem einfachen System von staatlichen Konservatoren, die unmittelbar dem Direktor untergeordnet waren.

Der gründliche Konflikt um die neue Institution verlief nicht zwischen der Denkmalpflege-Konzeption von Emanuel Šimek und der Forschungs-Konzeption von Lubor Niederle. Im Grunde handelte es sich um einen *Machtkampf* zwischen dem autoritären Zdeněk Wirth von dem Ministerium für Schulwesen und Volkskultur und der Gruppe von Prähistorikern um Lubor Niederle. Der Schwerpunkt des Konflikts lag nicht in den unterschiedlichen Ansichten über die Rolle der neuen Institution, sondern in den Bemühungen der beiden Seiten um die Ergreifung/Beibehaltung der Entscheidungskompetenzen. Im Vorteil war zweifellos das Ministerium für Schulwesen und Volkskultur, denn Lubor Niederle und seine Kollegen waren auf seine Entscheidungen und Unterstützung angewiesen. Auf der anderen Seite waren die Prähistoriker um Lubor Niederle fähig, ihre konzeptuellen Vorstellungen sehr klar zu formulieren. Sie bauten doch auf einer tiefen (und praktischen) Kenntnis der Bedürfnisse des Faches, in dem sie schon sehr lange tätig waren. Das Memorandum von Niederle (bzw. Buchtela/Stocký) aus dem Ende Dezember 1918 lässt sich schließlich in den breiteren Zusammenhängen als Versuch, Initiative aktiv zu übernehmen, einen eigenen Vorschlag zu formulieren und nicht nur passiv auf die Pläne des Ministeriums für Schulwesen und Volkskultur zu warten, interpretieren.

Keines der bisher bekannten schriftlichen Dokumente, die unmittelbar mit der Entstehung des Staatlichen Archäologischen Instituts zusammenhängen, erwähnt die national deutsche Archäologie, obwohl die neue Institution auf dem Gebiet des ganzen Staates wirken sollte. Niederles Konzeptionstexte deuten genauso deutlich auf seine paternalistische Einstellung zur Archäologie in der Slowakei hin – in seiner Vorstellung sollte die tschechoslowakische Archäologie im Grunde nur die national tschechische Archäologie gewesen sein.

Die letzte Bemerkung sollte der Diskussion über das Gründungsdatum des Staatlichen Archäologischen Instituts gewidmet sein. Es ist sicher, dass die Beamten des Ministeriums für Schulwesen und Volkskultur für den entscheidenden Moment in der Entstehung der neuen Institution den durch das tschechoslowakische Parlament gebilligten Haushaltsvoranschlag für das Jahr 1920 (29. Januar 1920) und seine Veröffentlichung in dem Gesetz- und Verordnungsblatt (28. Februar 1920) gehalten haben. Gerade auf diese Rechtshandlungen sind dann weitere Schritte angeschlossen – die tatsächliche Ankunft von Josef Antonín Jíra in der neuen Institution am 1. März 1920 und die Ernennung von Lubor Niederle zum Direktor des Staatlichen Archäologischen Instituts am 23. April 1920, die rückwirkend vom 1. Januar 1920 gültig war.

Deutsch von *Jana Kličová* und *Miloš Hlava*

Tab. 1. Der Haushaltsvoranschlag des Staatlichen Archäologischen Instituts für das Jahr 1919, vorgelegt von dem Ministerium für Schulwesen und Volkskultur.

Tab. 2. Der Haushaltsvoranschlag des Staatlichen Archäologischen Instituts für das Jahr 1920, vorgelegt von dem Ministerium für Schulwesen und Volkskultur.